

See discussions, stats, and author profiles for this publication at:
<http://www.researchgate.net/publication/204785142>

Eysenck's contribution to psychology from (auto)biographic perspective

ARTICLE · JANUARY 1998

READS

3

2 AUTHORS, INCLUDING:

[Pero Sipka](#)

Centre for Evaluation in Educatio...

42 PUBLICATIONS 23 CITATIONS

SEE PROFILE

Eysenckov doprinos psihologiji iz (auto)biografske perspektive

PERO ŠIPKA

Filozofski fakultet Novi Sad¹

Eysenckov opšti pristup i doprinos psihologiji ukratko su izloženi na osnovu njegovih sopstvenih opisa i sudova. O njima se Eysenck izjasnio na više mesta, najodređenije u svojoj autobiografiji. Ovde se oni pokušavaju dovesti u vezu s kritičnim okolnostima (uslovima, događajima) u njegovom životu, takođe viđenim njegovim očima. Kao najvažnije takve okolnosti prepoznate su njegovo antiautoritarno detinjstvo u Nemačkoj, studije psihologije u Engleskoj u opštoj klimi filozofskog empirizma, provokativna atmosfera pretencioznog akademizma u njegovom ranom profesionalnom okruženju, kao i snažna porodična podrška. Ti faktori najviše su doprineli Eysenckovoj jedinstvenoj osobini - stalnoj konfrontaciji sa tabu temama i sumnjivim, a vladajućim saznavnim obrascima i psihološkim teorijama. Udruženi s retkim sposobnostima ovi faktori su istovremeno odgovorni za Eysenckovu izuzetnu produkciju i produktivnost, koje su rezultirale u velikom uticaju na nekoliko širokih područja današnje psihologije.

Eysenckov život, kao uostalom i njegovo delo, teško je ukratko opisati. Rizično je, takođe, praviti nekakvu periodizaciju njegove karijere. Spram mnogih drugih, ona se čini pravolinijskom, bez faza ili zaokreta. Iz istih razloga nije lako uspostaviti vezu između kritičnih događaja u njegovom životu i onoga čime se bavio, kao i načina na koji je to činio. Ipak, neki biografski momenti daju se prepoznati kao odlučujući za njegovo stvaranje. Oni koji su se bavili Eysenckovim životom (Gibson, 1980, Brand, 1997) uključujući, naravno, i samog Eysencka (Eysenck, 1997), najviše značaja pridaju njegovom detinjstvu u Nemačkoj, odlasku na studije u Englesku, stanju duha koje je tamo zatekao i stanju stvari u akademskim i profesionalnim institucijama, posebno u doba kada je on započeo svoju profesionalnu karijeru. Tim kritičnim okolnostima Eysenckovog života mora

¹ Stevana Musića 26, 21000 Novi Sad, Yugoslavia

se izgleda dodati i njegov brak sa Sybil Eysenck. Polazeći od toga ovde će Eysenckov život biti prepričan ukratko, u vidu najvažnijih fragmenata, uglavnom na osnovu njegovog sopstvenog kazivanja (Eysenck, 1997). Uspostaviće se i paralela između pomenutih kritičnih životnih okolnosti i Eysenckove naučne kontroverznosti, produktivnosti i uticajnosti. Mnoga ponuđena objašnjenja za tu vezu potiču od samog Eysencka. Neka su (slobodno) izvedena iz njegovih autorefleksija.

Eysenck je rođen 1916. godine u Berlinu. Roditelji, oboje glumci, rano su se razveli. Tako je uglavnom odrastao uz babu s majčine strane u atmosferi koju opisuje kao permisivnu i stimulativnu. Nesumnjivo nadareno dete, počeo je veoma rano da uskraćuje poštovanje autoritetima, posebno školskima. Uz ostalo, bio je poznat kao dečak koji je ugrizao svog učitelja za ruku u kojoj je držao šibu. Učitelj je šibu pokušao, ali nije uspeo da upotrebi. Rano stečena fizička snaga i vrhunski učinak u sportu (tenis i boks, neobična kombinacija) omogućile su Hansu da negira hijeraciju i tamo gde je neizbežna, u školskom dvorištu i na ulici. Rado se seća slučajeva kada je u zaštitu uzimao slabe i različite. Nameće se utisak da je neobično visok stepen samopouzdanja bila prva odlika mladog Eysencka.

Na više mesta (Eysenck, 1972, 1997) govori o sebi i kao o detetu u kome su se rano srušile iluzije o odraslima. Štošta im je zamerao, posebno licemerje. Impresionirala ga je politička glupost ljudi. Nazivajući sebe prevremenim antifašistom tvrdi da je već kao dečak predvideo ono za što su bili slepi mnogi odrasli - zbivanja u nemačkom društvu koja će dovesti do Drugog svetskog rata sa svim njegovim strahotama. Roditelji, otac iz katoličke a majka iz protestantske porodice, nisu naročito držali do religije, pa tako ni njegovog crkvenog vaspitanja. Kako je i baba, osoba koja mu je najviše značila, bila odmereni vernik, mladi Eysenck je formirao odnos prema religiji koji se može označiti kao potpuni mada neagresivni ateizam. Iako je kasnije u životu iskazivao zanimljiv afinitet prema Jevrejima, tragove navodnog jevrejskog porekla uspele su da mu nađu samo hipersenzitivne službe Trećeg rajha. Birajući rado za saradnike Jevreje, kao uostalom i komuniste, u stvari je iskazivao od malena ispoljavanu sklonost da se dokazuje kao zaštitnik marginalnih i ugroženih.

Kada čitate o Eysenckovom detinjstvu pomislite da je dete odista otac čoveka i da sve što znamo odista naučimo već u detinjstvu, mada su ovo misli koje pripadaju njegovim oponentima i misli s kojima se on verovatno ne bi složio. Naime, sve teze koje će Eysencka učiniti kontroverznim - od one o psihoanalizi kao pseudonauci, preko verovanja da astrologija ili bar jedan njen deo može biti nauka i tvrdnji o postojanju međurasnih intelektualnih razlika, neodrživosti (ondašnjih) nalaza o pušenju kao uzroku raka i efikasnosti biblioterapije u lečenju raka, do, najzad, teze o mogućnosti povećanja IQ pomoću vitamina i minerala - nisu originalno njegove već su ih prvobitno ponudili drugi, po pravilu marginalni ili ugroženi autori. Eysenck ih je samo prihvatao, stavljajući njihove nalaze iznad većinskog, paradigmatškog mišljenja, naravno nakon što bi njegovi sopstveni rezultati dali takvim autorima za pravo.

Snažna averzija prema narastajućem nacizmu i nesposobnost da pravi ustupke prema većinskom mišljenju u već obilato izmenjenom nemačkom društvu nagnale su ga 1934. godine po završenoj gimnaziji u izbeglištvu. Protivno majčinim

očekivanjima koja je sa drugim mužem, Jevrejinom, već živela u Parizu, za studije je odabrao Englesku. Studije psihologije upisao je prisilno, sticajem okolnosti. O studijama u Londonu govori kao o lakima i ne naročito vrednima. Istraživačku poziciju posle studija nije osvojio lako. Mada briljantan student, ostao je bez pune podrške mentora, jer njegova interesovanja izgleda nije bio spreman da sledi. U više navrata kasnije, pa i onda kada su mu nuđena dobro plaćena kliničko-psihološka predavačka mesta u Americi, nije bio spreman da žrtvuje psihometrijsku orijentaciju, usvojenu već tokom studija.

To je ujedno i razlog zašto je Eysenck, po sopstvenim rečima apatrid, čovek koji je u Engleskoj tokom rata nužno prošao iskušenja "neprijateljskog stranca" (*enemy alien*; državljanstvo će dobiti tek 1947. godine, nakon objavljivanja "Dimenzija ličnosti"), ostao veran Engleskoj. Filozofski empirizam nove sredine koji se u psihologiji ovaplotio u tzv. Londonskoj školi snažno je privukao mladog Eysencka, pretendenta na studije fizike i astronomije. Orijehtacija na testiranje i na primenu statistike, pečat odlazećeg Charlesa Spearmana i vladajućeg Cyrila Burta, koju Eysenck zatiče na londonskom University College-u učinila mu se jedinim putem do psihologije kao nauke. Praktični ciljevi koje je ta škola postavila - primenom testiranja omogućiti selekciju i savetovanje na području obrazovanja i rada - prepoznao je kao važne i korisne. Takvu tradiciju Eysenck će nastaviti i ojačati. Londonska škola će opstati kao prepoznatljiv entitet, uprkos prirodnom pritisku nadmoćne američke psihologije. Ne samo da je njen duh očuvan, već se, opet zahvaljući Eysencku, proširio, posebno na male zemlje i posebno na Istok. Veliki broj psihologa iz najrazličitijih zemalja prošao je doktorske studije pod Eysenckom na Institutu za psihijatriju, da bi kasnije zaposeo značajna mesta u obrazovnim i naučnim institucijama širom sveta. Sva je prilika da su oni bili privučeni koliko Eysenckovim učenjem, toliko i njegovom ličnošću. I za njih se može reći da su pripadali zasebnoj kategoriji ljudi. Neobično mnogo ih je takođe iskazalo sklonost konfrontaciji s naučnim i ukupnim establišmentom. Za Eysencka se mirne duše može, dakle, reći: ni više protivnika, ni više pristalica.

Šta je Eysencka činilo toliko privlačnim za jednu nemalu kategoriju psihologa-istraživača? Čini se da je tome presudno doprinosilo nešto što je umesno označiti kao jedinstveni epistemološko-metodološko-etički stav. O tome se detaljnije (doduše prigodno i liberalno) raspravlja na jednom drugom mestu (Šipka, 1998). Zato će se ovde, ukratko, naznačiti samo osnovni principi iz kojih taj opšti odnos izvire. Principe o kojima je reč Eysenck je prema sopstvenim rečima usvojio na samom početku karijere. Danas vidimo da ih se odista držao do njenog kraja:

(1) Čovek je biosocijalni organizam. Talas socijalnog darvinizma s početka veka bio je stavio akcenat na biološke činioce. Kasnije je težište preneto na socijalne faktore čovekovog ponašanja. Pri tome su posebno zanemareni genetski faktori.

(2) Kartezijansko poimanje tela i duha kao odvojenih "supstanci" treba da bude zamenjeno kontinuumom telo-duh, na isti sličan način kao što su se i fizičari priklonili kontinuumu vreme-prostor.

(3) Dve glavne discipline naučne psihologije, korelacijsku i eksperimentalnu, treba spojiti. Mada je za to davno pledirao Lee Cronbach i mada je taj stav masovno odobran, one su krajem veka, ne samo za Eysencka, ostale jednako jasno podeljene kao i tada.

(4) U psihologiji treba napustiti podelu na "čistu" i "primenjenu" nauku. Možda toj podeli ima mesta u fizici (gde je predmet istraživanja skoro beskonačno izdajiv na sve uže varijable, što u primeni, npr. pri gradnji mosta, nije dopustivo), ali ne i u psihologiji koja po definiciji za predmet ima organizam, dakle nešto što je nedeljivo. Za ovo Eysenck nalazi jedan, tipično ajzenkovski razlog i primer. U psihologiji su "čista" istraživanja straha, sporna na etičkoj osnovi, mogućna samo u primenjenom kontekstu, npr. u bihejvior terapiji. Tu nam je jedino dopušteno da plašimo ispitanike, pošto im tada u stvari pomažemo.

(5) Za svaku tvrdnju u psihologiji treba ponuditi empirijske, po mogućstvu eksperimentalne dokaze. Za ovaj princip Eysenck kaže da ga skoro nema smisla isticati, jer on prosto razdvaja nauku od pseudonauke.

Eysenck, naravno, nije pretendovao na originalnost svojih principa. Štaviše, smatrao ih je nečim što je jedva više od pukog zdravog razuma. Uprkos tome, svi oni, bez izuzetka, bar u obliku u kome ih je Eysenck praktikovao, biće žestoko napadani, često i od većine psihologa:

Moje insistiranje na biosocijalnoj prirodi čovekovo dovelo je do besa sve environmentaliste kojima je u to doba pripadala većina psihologa, dok je insistiranje na interakciji tela i duha razgnevalo bihejvioriste, tada najuticajniju grupu u psihologiji. Insistiranje da je nerazumno da dve oblasti naučne psihologije postoje i deluju odvojeno dočekano je s neodobravanjem na obe strane, a odbacivanje podela na premenjenu i čistu psihologiju nije zadovoljilo ni "čiste" ni "primenjene" psihologe. Na kraju i ne najmanje važno, moje insistiranje na dokazima zasmetalo je svima onima koji su poput psihoanalitičara, psihijatara i kliničkih psihologa želeli mirno da zarađuju, bez obaveze da empirijski demonstriraju društvenu korisnost onoga što nude (Eysenck, 1997, str. 66).

Da bi se Eysencku do kraja poverovalo valja znati stanje duha u britanskoj ratnoj i neposredno poratnoj psihologiji. U to doba on je započeo svoju istraživačku karijeru i misiju utemeljitelja nacionalne kliničke psihologije. Misija mu je dodeljena po službenoj dužnosti, po prirodi posla koji je preuzeo kao šef psihološkog odeljenja psihijatrijske bolnice Moudsly, kasnije Odeljenja za psihologiju Instituta za psihijatriju, gde je započelo specijalističko postdiplomsko kliničko-psihološko usavršavanje. U to doba prestiž psihoanalize u Britaniji bio je još uvek vrlo visok. Iz svog glavnog uporišta, veoma uticajne Klinike Tavistock, psihoanalitičari su nastojali i uspevali da šire svoj uticaj na nova područja, uključujući čak i industrijsku psihologiju. Konfrontacija s tom ponudom bila je za Eysencka neiz-

bežna. Sukobu je doprinosilo i groteskno negovanje nekih konzervativnih rituala u psihijatrijskim krugovima koji su činili Eysenckovo profesionalno okruženje. Nepovoljno je opažao i stanje u oba britanska psihološka centra, na univerzitetima u Londonu i Kembridžu. Zamerao im je oportunističnost, pretencioznost bez pokrića i distanciranost od realnih ljudskih potreba i realnih mogućnosti psihologije. Akademski autoritarizam smetala mu je i kod dva čoveka koje je poštovao i koji su unekoliko zaslužni za njegovu ranu naučnu karijeru: Cyrila Burta i Aubreya Lewisa.

Nacionalnu, a odmah zatim i međunarodnu slavu Eysenck je stekao u takvoj klimi i takvom okruženju. Dogodilo se to brzo, skoro na prečac, najviše zahvaljujući milionskim tiražima njegovih Penguin izdanja. Te popularne knjižice pisane su jednostavno, duhovito i uverljivo. Tajna njihovog uspeha je u stavu koga se držao: sve što vredi u psihologiji može se opisati tako da to razume bistar desetogodišnjak. Uz knjige je došla i velika medijska pažnja. Eysenck smatra da je i ovde tajna njegovog uspeha jednostavna: u odgovoru na svako pitanje koristio je upravo onoliko vremena koliko mu je bilo određeno, a odstupanja koja je sebi dopuštao nisu prelazila nekoliko sekundi.

Javni istupi bili su prilika za konfrontacije. O Eysencku je u delu akademske javnosti, posebno među vrhunskim psihijatrima stvorena slika kao agresivnoj i opasnoj osobi. Tome je dakako doprinosio i njegov stil. Rado je posezao za ironijom. Bez dlake na jeziku, on je svoju čvrstu logiku i savršeno zdrav razum znao da koristi na način koji mnoge argumente i njihove nosioce čini smešnima. Nije pomagalo to što šalu nije štedito ni na svoj račun ("Ja sam marksista. Kao i Groucho Marx ne mogu da uzmem ozbiljno disciplinu u kojoj sam ja uspešan"). Ali kako se naučnici ne razlikuju od drugih ljudi, među njima je nužno i takvih koji nemaju smisla za humor, ma koliko smisao za humor bio povezan s inteligencijom.

Eysenck je van javnih govornica i sopstvenih knjiga bio drukčija osoba, krajnje uzdržana i umirujuća. Sa tim će se složiti svako ko je s Eysenckom razgovarao duže od desetak minuta. Brand (1997) čak kaže da Eysenck, pojavno, predstavljao prototip terapeuta rodžerovskog tipa. Taj nesklad u držanju na javnoj i zatvorenoj sceni delio je s Frojdom. Međutim, za razliku od Frojda koji je u svojim sukobima navodno znao i da pati, Eysenck je, prema Gibsonu (1980) odavao utisak nekoga ko "uživa u borbi i ko zna da skrene sa sopstvenog puta samo da bi zametnuo kavgu". Eysenck to odbija:

Ja stvarno uživam u fer borbi u ringu prema pravilima boksa i stvarno uživam u fer raspravama na naučne teme među upućenim ljudima. Naravno da bi mi bilo draže da ljudi prihvate moje teorije, ali znajući da su one u najboljem slučaju samo delimično tačne i da zahtevaju puno dorade, jednako su mi dobrodošle dobronamerne kritike, rasprave i alternativne hipoteze... Gnušam se nečeg drugog, a to je neka vrsta ulične tuče bez garda koju sam iskusio u Hitlerova vremena. Slične napade doživio sam od psihoanalitičara, kancer-mafije, anti-rasističke industrije i drugih ... (Eysenck, 1997, str. 297)

Vidi se da je Eysenckova ofanzivnost bila motivisana i emocijama i da je morala imati cenu te vrste. On to priznaje na jednom drugom mestu gde kaže da je sukobe dobro podnosio najviše zajvaljujući dobroj porodičnoj atmosferi. Gornji pasaż je istovremeno jedno od brojnih mesta gde se prepoznaje njegova antiautoritarnost. Nacizma se Eysenck dotiče zbunjjuće često i u vrlo različitim prilikama. Skoro da bi se to moglo nazvati opsesijom, da savremena zbivanja nisu pokazala koliko je nacizam, ne doduše nemački i svakako ne u svojoj prvobitnoj formi, još uvek vitalan. Najzad, iz ovog iskaza nazire se i pravi razlog što je Eysenck bio čovek koga nisu želeli da razumeju, kome su lako nalazili i podmetali, čovek koga su, kako kaže jedan naslov o njemu u *New Scientistu*, "najviše voleli da mrže". Kontroverzne istraživačke teme kojima se bavio bile su kontroverzne zato što su dovodile u pitanje neke vladajuće hipoteze, ali i zato što su zadirale u neke konkretne interese. Bili institucionalni, strukovni ili politički, ti interesi su uvek bili i materijalni.

Eysenckova biografija je, tako, jedna hronologija konfrontacija. Kada se pogleda ko su mu sve bili protivnici postane jasno zašto najcitiraniji engleski psiholog nije postao kraljičin vitez. Obojica njegovih prethodnika Burt i Lewis, od kojih je prvi bio sumnjiv naučnik, a drugi naučnik nije ni bio, dobili su to priznanje. Ali institucije ne vole revolucionare, a Eysenck je to u nauci bio. Nekoliko poglavlja njegove autobiografije s razlogom započinje rečju "borba". Da li je sve te borbe dobio teško je reći. Tvrdi, međutim, da nije mogao da ih izbegne. Vitez na drugi način, u sportu i po sportu, imao je obavezu više, "dužnost koja se ne može zanemariti, ma koliko to čovek želeo":

Lako je podleći pritisku i ne govoriti ono što je nepopularno, čutati kada znaš da je pravovernost pogrešna, pognuti glavu dok one koji se usuđuju da govore istinu nepravedno napadaju. Ali činiti to znači prodati se neprijateljima slobode, prepustiti se "građanskom kukavičluku" koji je potopio Vajmarsku republiku i otvorio vrata nacistima... (str. 298).

Najzad, zanimljivo je videti kako na efekte svog "revolucionarnog delovanja" gleda sam Eysenck. U čemu se, istorijski posmatrano, ogleda uticaj Eysenckov na savremenu psihologiju, viđen njegovim očima? Odgovor na to pitanje Eysenck je dao u bezbroj intervjuova objavljenih u takođe bezbroj popularnih i profesionalnih glasila, uključujući neka jugoslovenska. Sud te vrste neposredno je dat i u jednoj anketi u kojoj su ispitanici bili najistaknutiji živi psiholozi (Pečjak, 1983). Najzad, posredno on je izražavan i u polemikama koje je Eysenck imao, pišući brojne kritike i odgovarajući na mnoge. Mada iznete u velikom vremenskom rasponu i iz raznih pobuda, te ocene se čine sasvim konzistentnima. Zato je dovoljno, i ujedno najumesnije, ostati kod suda koji Eysenck iznosi u završnom osvrtu na svoju karijeru:

Da li je sav taj rad doneo išta na duge staze? Većina stvari koje su mi pripisane bile bi nesumnjivo ostvarene inače, mada možda nešto kasnije ili u nešto drukčijoj formi. Psihoanaliza, očigledno već na nizbridici, nesposobna da ispuni svoja obećanja, potonula bi i bez moje pomoći. Genetika inteligencije je 1941. godine već bila čvrsto zasovana, ali genetika ličnosti ne bi možda bila priznata tako rano bez mojih napora.

Teorija ličnosti sa čvrstom biološkom osnovom koju sam zagovarao možda je u najvećoj meri moje lično ostvarenje. Neka saznanja o fiziološkoj i hormonalnoj osnovi individualnih razlika zaživela bi pretpostavljam inače, ali možda ne u tako preciznom obliku i tako rano. U osnovi to važi i za moju teoriju socijalnih stavova i uopšte politike, mada bi njeno vreme tek moglo doći.

I bihevior terapija bi bez mene postala ono što jeste, mada verovatno znatno kasnije. Pretpostavimo samo da je od mog prethodnika... zatraženo da oformi profesiju klinički psiholog u Engleskoj. Kao ubedeni psihoanalitičar, on bi to započeo na frejđovskoj liniji i bile bi potrebne generacije da se ona vrati na prave staze. Čak i u SAD bi se potrošilo više vremena za zasnivanje bihevior terapija da nije bilo primera Moudsley-a. Sve su to samo lične impresije, koje mogu biti i sasvim pogrešne. Kao što sam bio "prevremeni antinacista" tako sam bio prevremen i u ovim stvarima, pre anticipirajući istorijske promene nego uzrokujući ih (Eysenck, 1997, str. 304).

Verovatno se s ovim "ličnim impresijama" neće složiti, ni Eysenckovi protivnici, ni njegovi sledbenici. Ovi drugi zato što taj doprinos vide kao veći. Ali ako se o Eysenckovom doprinosu razvoju psihologije i da raspravljati, o uticaju ne može. Vrednovan objektivno, kao citiranost, bilo u udžbenicima (Mayer i Carlsmith, 1997), bilo u naučnoj periodici (Garfield, 1992), Eysenckov uticaj je u oblastima u kojima se bavio apsolutno dominantan. Prema nekim izvorima (Stelmack, 1998), neposredno pred smrt je čak bio najcitiraniji živi psiholog. Da bi se razumeli pokazatelji te vrste treba znati da su autori izvan SAD sistematski potcenjeni kada se citiranost izražava na uobičajeni način. Eysenckova produktivnost (ilustrovana ovde popisom knjiga i monografija u prilogu), posebno ona u njegovim poznim godinama, verovatno nema premca u istoriji psihologije. Pisao je s neverovatnom lakoćom. Knjigu, kakve je izdavao Penguin, bio je u stanju da napiše za dve nedelje, dok bi mu članak uobičajene dužine uzimao oko pet sati. Eysenckov radni dan počinjao je u 8.30 i završavao se u 16.00. Od tog vremena treba odbiti sat-dva proveden na teniskom igralištu, ali ne i vreme za ručak, jer ga je "preskakao". Subotom i nedeljom nije "radio". Svestan toga da je to vreme u nesrazmeri s obimom njegove produkcije, Eysenck svoju efikasnost objašnjava punom, praktično celodnevnom zaokupljenošću naukom i potpunom koncentracijom u trenucima stvaranja.

Ipak, kada je reč o toj efikasnosti i uopšte uspešnosti, za objašnjenje se mora pozvati u pomoć još jedan važan detalj iz Eysenckove biografije - njegov srećan i uspešan brak. Sybil Eysenck je, kao najbliži saradnik, propratila svog supruga kroz skoro celokupnu njegovu karijeru, nužno žrtvujući deo svoje. Iskazivala je komplementarne sposobnosti i preuzimala takve uloge. Bila je najbolji poznavalac njegovog dela i dragoceni konsultant za nekoliko važnih oblasti. Brojni detalji nas

uveravaju da je ona bila njegova, ne samo sjajna saradnica, već i trajna inspiracija. Dovoljno je videti kome je Eysenck posvetio svoju autobiografiju: *For Sybil - whom else!* Naravno, emocionalnu podršku imao je i u deci. Pored Michaela, sina iz prvog braka, istaknutog psihologa i povremenog koautora, tu su još dva sina i kćer. O svima govori s ponosom. Kada svedoči o svojoj porodici Eysenck sebe često naziva srećnim čovekom. Kada je reč o Sybil, smatra se srećnikom.

Eysenck je umro u osamdeset drugoj godini, očigledno prevremeno, pošto je poslednjih godina bio aktivan i plodan kao celog svog života. Kada je s odlaskom u penziju ostao bez kancelarije i sekretarice, iznajmio je veliki stan, i to nadomak svog Institututa, i s novom sekretaricom nastavio da radi. Možda najveći borac u istoriji psihologije, nije se predavao do kraja, preteći opakoj bolesti, svom poslednjem protivniku ("Oduvek sam bio fajter i učiniću što mogu"). Sažimajući njegov život autori brojnih *in memoriam* danas govore o Hansu Eysencku kao čoveku koji je idući ispred svog vremena izazivao otpore i trpeo udarce, ali na kraju pobeđivao. Izgleda da je takvu sliku o sebi sa sobom odneo i sam Eysenck. U svojoj autobiografiji on nalazi mesta za zapažanje jednog drugog velikog buntovnika u nauci, za misao Bertranda Rusella:

Ako u Engleskoj imate drukčije mišljenje najpre će vas odbacivati, ako na njemu ustrajete proganjaće vas, ali na kraju će vas slaviti, ukoliko poživate dovoljno dugo (Eysenck, 1997, str. 66).

Za Eysencka se može reći da je živio burno, srećno i dovoljno dugo.

Reference

- Brand Ch., (1997) Hans Jürgen Eysenck, Ph.D., D.Sc. (1916-1997): Obituary notice, *Mankind Quarterly* 38, 1-2, 67-83.
- Garfield E. (1992) Psychology research, 1986-1990: A citationist perspective on the highest impact papers, institutions, and authors, *Current Contents*, 41, 5-15.
- Gibson, H. B. (1981) *Hans Eysenck: the Man and his Work*, Peter Owen, London.
- Eysenck H. J. (1972) *Psychology is About People*, Allen Lane, London.
- Eysenck H. J. (1997) *Rebel with a cause: The autobiography of Hans Eysenck*, Transaction Publ., Brunswick-London.
- Mayer J. D. i Carlsmith K. M. (1997) Eminence rankings of personality psychologists as a reflection of the field, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 7, 707-717.
- Pečjak V. (1983) *Veliki psiholozi o psihologiji*, Nolit, Beograd.
- Stelmack R. M. (1998) Introduction, *Canadian symposium in honour of H. J. Eysenck*, usmeno saopštenje ispred Canadian Psychological Association, Edmonton, Alberta, June 4-6.
- Šipka P. (1997) Čovek od stava: Hans Jürgen Eysenck, 1916-1997, *Psihološke novine*, br. 208/209, novembar, 12-13.

Prilog:

Bibliografija knjiga H. J. Eysencka

1. DIMENSIONS OF PERSONALITY London: Routledge & Kegan Paul, 1947
2. THE SCIENTIFIC STUDY OF PERSONALITY London: Routledge & Kegan Paul, 1952
3. THE STRUCTURE OF HUMAN PERSONALITY London: Methuen, 1952 (1st Edition)
4. USES AND ABUSES OF PSYCHOLOGY London: Penguin Books, 1953
5. THE PSYCHOLOGY OF POLITICS London: Routledge & Kegan Paul, 1954
6. PSYCHOLOGY AND THE FOUNDATIONS OF PSYCHIATRY London: H, K. Lewis, 1955
7. SENSE AND NONSENSE IN PSYCHOLOGY London: Penguin Books, 1956
8. THE DYNAMICS OF ANXIETY AND HYSTERIA London: Routledge & Kegan Paul, 1957
9. PERCEPTUAL PROCESSES AND MENTAL ILLNESS (With Granger, G. & Brengelmann, J. C.) London: Chapman & Hall. Maudsley Monograph, 1957
10. MANUAL OF THE MAUDSLEY PERSONALITY INVENTORY London: University of London Press, 1959
11. (Ed.) HANDBOOK OF ABNORMAL PSYCHOLOGY London: Pitman Books, 1960 (1st Edition)
12. (Ed.) EXPERIMENTS IN PERSONALITY London: Routledge & Kegan Paul, 1960 (2 Vols.)
13. (Ed.) BEHAVIOUR THERAPY AND THE NEUROSES Oxford: Pergamon Press, 1960
14. THE STRUCTURE OF HUMAN PERSONALITY London: Methuen, 1960 (2nd Edition)
15. KNOW YOUR OWN IQ London: Penguin Books, 1962
16. (Ed.) EXPERIMENTS WITH DRUGS Oxford: Pergamon Press, 1963
17. (Ed.) EXPERIMENTS IN MOTIVATION Oxford: Pergamon Press, 1964

18. (Ed.) EXPERIMENTS IN BEHAVIOUR THERAPY Oxford: Pergamon Press, 1964
19. CRIME AND PERSONALITY London: Routledge & Kegan Paul. (1st Edition) New York: Houghton Mifflin, 1964
20. MANUAL OF THE EYSENCK PERSONALITY INVENTORY (with Eysenck, S. B. G-) London: University of London Press, 1964
21. THE CAUSES AND CURES OF NEUROSIS (with Rachman, S.) London: Routledge & Kegan Paul., San Diego: R. R. Knapp, Educational and Industrial Training Service, 1965
22. FACT AND FICTION IN PSYCHOLOGY London: Penguin Books, 1965
23. SMOKING, HEALTH AND PERSONALITY London: Weidenfeld & Nicolson, 1965
24. CHECK YOUR OWN IQ London: Penguin Books, 1966
25. THE EFFECTS OF PSYCHOTHERAPY New York: International Science Press, 1966
26. THE BIOLOGICAL BASIS OF PERSONALITY Springfield: C. C. Thomas, 1967
27. PERSONALITY AND MEASUREMENT (with Eysenck, S. B. G-) London: Routledge & Kegan Paul. San Diego: R. R. Knapps, EDITS., 1969
28. THE STRUCTURE OF HUMAN PERSONALITY London: Methuen, 1970 (3rd Edition)
29. READINGS IN EXTRAVERSION/INTROVERSION London: Staples Press, 1971 (3 Vols.)
30. RACE, INTELLIGENCE AND EDUCATION (Entitled in America: THE IQ ARGUMENT) London: Maurice Temple Smith, New York: The Library Press, 1971
31. PSYCHOLOGY IS ABOUT PEOPLE London: Penguin Books, 1972
32. (Ed.) LEXICON DE PSYCHOLOGIE (with Arnold, W. & Meili, R.) Freiburg: Verlag Herder, 3 Vols., in English, 1972
33. (Ed.) HANDBOOK OF ABNORMAL PSYCHOLOGY London: Pitman Books, 1973 (2nd Edition)
34. 1973 THE INEQUALITY OF MAN London: Maurice Temple Smith.
35. (Ed.) EYSENCK ON EXTRAVERSION London: Granada Publications, 1973
36. (Ed.) THE MEASUREMENT OF INTELLIGENCE Lancaster: Medical & Technical Publishers, 1973

37. THE EXPERIMENTAL STUDY OF FREUDIAN THEORIES (with Wilson, G. D.) London: Methuen, 1973
38. (Ed.) CASE HISTORIES IN BEHAVIOUR THERAPY London: Routledge & Kegan Paul,
39. KNOW YOUR OWN PERSONALITY (with Wilson, G. D.) London: Maurice Temple Smith, 1975
40. MANUAL OF THE EYSENCK PERSONALITY QUESTIONNAIRE (with Eysenck, S. B. G.) London: Hodder & Stoughton, 1975
41. A TEXTBOOK OF HUMAN PSYCHOLOGY (with Wilson, G. D.) London: Medical and Technical Publishers, Baltimore: University Park Press, 1976
42. SEX AND PERSONALITY London: Open Books, 1976
43. (Ed.) THE MEASUREMENT OF PERSONALITY Lancaster: Medical and Technical Publishers, 1976
44. PSYCHOTICISM AS A DIMENSION OF PERSONALITY (with Eysenck, S. B. G.) London: Hodder & Stoughton. New York: Crane, Russak & Co., 1976
45. REMINISCENCE, PERSONALITY AND MOTIVATION (with Frith, C. D.) New York: Plenum Publishing Corporation, 1977
46. YOU AND NEUROSIS London: Maurice Temple Smith, 1977
47. DIE ZUKUNFT DER PSYCHOLOGIE. Munchen: Paul List Verlag, 1977
48. CRIME AND PERSONALITY London: Routledge & Kegan Paul. (2nd Edition) New York: Houghton Mifflin, 1977
49. (Ed.) THE PSYCHOLOGICAL BASIS OF IDEOLOGY (with Wilson, G. D.) Lancaster: MTP. Baltimore: University Park Press, 1978
50. SEX VIOLENCE AND THE MEDIA (with Nias, D.) London: Maurice Temple Smith. New York: St. Martin's Press, 1978
51. THE STRUCTURE AND MEASUREMENT OF INTELLIGENCE New York: Springer Verlag, 1979
52. THE PSYCHOLOGY OF SEX (with Wilson, G. D.) London: Dent, 1979
53. THE CAUSES AND EFFECTS OF SMOKING London: Maurice Temple Smith, 1980
54. (Ed.) A MODEL FOR PERSONALITY New York: Springer Verlag, 1981
55. MINDWATCHING (with Eysenck, M. W.) London: Michael Joseph, 1981

56. THE BATTLE FOR THE MIND (American title: THE INTELLIGENCE CONTROVERSY) (with Kamin, L. J.) London: Macmillan. Paperback - Pan Books. New York: John Wiley, 1981
57. PERSONALITY, GENETICS AND BEHAVIOUR New York: Praeger, 1982
58. EXPLAINING THE UNEXPLAINED (Mysteries of the Paranormal) (with Sargent, Carl) London: Weidenfeld & Nicolson, 1982
59. ASTROLOGY - Science or Superstition? (with Nias, D.) London: Maurice Temple Smith, 1982
60. (Ed.) A MODEL FOR INTELLIGENCE New York: Springer Verlag, 1982
61. KNOW YOUR OWN PSI-Q. (with Sargent, Carl) London: Multimedia Publications, 1983
62. ... 'I DO'. YOUR GUIDE TO A HAPPY MARRIAGE (with Kelly, B. N.) London: Multimedia Publications, 1983
63. PERSONALITY AND INDIVIDUAL DIFFERENCES: A NATURAL SCIENCE APPROACH (with Eysenck, M. W.) New York: Plenum Press, 1985
64. DECLINE AND FALL OF THE FREUDIAN EMPIRE London: Viking, 1985
65. RAUCHEN UND GESUNDHEIT Dusseldorf: Walter Rau Verlag, 1987
66. PERSONALITY DIMENSIONS AND AROUSAL (edited with Strelau, J.) New York: Plenum Press, 1987
67. THEORETICAL FOUNDATIONS OF BEHAVIOUR THERAPY (edited with Martin, I.) New York: Plenum Press, 1988
68. THE CAUSES AND CURES OF CRIMINALITY (with Gudjonsson, G. H.) New York: Plenum Press, 1989
69. GENES, CULTURE AND PERSONALITY: AN EMPIRICAL APPROACH (with Eaves, L. and Martin, N.) New York: Academic Press, 1989
70. MINDWATCHING (with Eysenck, M. W.) London: Prion/Multimedia, 1989 (2nd Edition)
71. SUGGESTION AND SUGGESTIBILITY (edited with Gheorghiu, V. A., Netter, P., and Rosenthal, R.) New York: Springer Verlag, 1989
72. REBEL WITH A CAUSE London: W. H. Allen, 1990
73. SMOKING, PERSONALITY, AND STRESS, PSYCHOLOGICAL FACTORS IN THE PREVENTION OF CANCER, AND CORONARY HEART DISEASE New York: Springer Verlag, 1991

74. TEST YOUR IQ (with Evans, D.) London: Thorsons, 1994
75. KNOW YOUR CHILD'S IQ (with Evans, D.) London: Mind Games, 1995
76. GENIUS: THE NATURAL HISTORY OF CREATIVITY Cambridge: Cambridge University Press, 1995

Eysenck's Contribution to Psychology from (Auto)Biographic Perspective

PERO ŠIPKA

Eysenck's general approach and his contribution to psychology are shortly characterized on the basis of Eysenck's own descriptions and judgments. He discussed both his approach and contribution in many occasions, most explicitly in his autobiography. An attempt was made here to relate them to critical circumstances (conditions, events) he lived in, also evidenced by himself. Recognized as most important are his antiauthoritarian childhood in Germany, his studying psychology in England in the general climate of philosophical empiricism, the provocative atmosphere of pretentious academism in his early professional surrounding, as well as strong family support. It is suggested that these factors contributed most to his unique feature - the permanent confrontation with some taboo research topics and questionable but dominant epistemological patterns and psychological theories. Correlated with his exceptional abilities these factors are also responsible for Eysenck's extraordinary production and productivity that resulted in equally extraordinary impact in several broad areas of present-day psychology.

Вклад Айзенка в психологию на основании автобиографических данных

ПЕРО ШИПКА

В настоящей статье предпринимается попытка выявления глобального подхода и вклада Айзенка в психологию, на основании его собственных описаний и рассуждений. Об этом Айзенк высказал свое мнение в нескольких работах, подробнее всего в автобиографии. В данной статье, его научные положения связываются с критическими обстоятельствами (условиями, событиями) жизни ученого. В качестве самых важных таких обстоятельств идентифицируются его антиавторитарное детство в Германии, изучение психологии и студенческие годы в Англии во время доминирования эмпиризма в философии, провокационная атмосфера претенциозного академизма в

начальном периоде его профессиональной жизни, сильная поддержка в семье. Все это способствовало сформулированию исключительного свойства Айзенка - упрямой конфронтации с табу темами, с господствующими но подозрительными психологическими теориями и взглядами. Все эти обстоятельства вместе с редкой одаренностью способствовали проявлению исключительной продуктивности Айзенка, результатом которой является его сильное влияние и вклад в различные области сегодняшней психологии.